

Opdrachten m.b.t. het beoordelen van de betrouwbaarheid van bronnen

Albert van der Kaap

Havo

Havo-examen 2026, tijdvak 2, vraag 11

Het is bepaald niet eenvoudig opdrachten te maken over het beoordelen van de betrouwbaarheid van bronnen, zo wordt eens te meer duidelijk uit deze examenopdracht. Bedenkers van dergelijke opdrachten zouden het zich, om te beginnen, echter al een stuk gemakkelijker maken als ze zouden beginnen met een duidelijke onderzoeksvraag. Hier is in het eerste gedeelte van de vraag geen sprake van, er wordt slechts een onderzoeksgebied genoemd, namelijk de gebeurtenissen tijdens '*de massamoord in Delhi*'. Gezien de achtergrond van de auteur (Campbell) is deze bron minder betrouwbaar. In welk opzicht minder betrouwbaar? Campbell veroordeelt, zegt het normeringsmodel, de aanval van de Indiërs waardoor hij de **nadruk zal leggen** op de gruwelijkheden die de Indiërs begaan, waardoor hij geen oog heeft voor het aandeel van de Britten. Volgens dit antwoordmodel is er dus wel degelijk sprake van gruwelijkheden van de kant van de Indiërs en dat is wat we zien op de afbeelding. De schrijver heeft geen oog voor het aandeel van de Britten, zegt het antwoordmodel, maar daarover gaat de bron niet. Bovendien is niet duidelijk wat er bedoeld wordt, aandeel waarin? In het neerslaan van de opstand? Dat is geen onderwerp van de afbeelding, die zal alleen zijn gebruikt, zoals duidelijk wordt uit het tweede deel van de (erg eenvoudige) vraag, als rechtvaardiging voor de Britse reactie.

Bron

In 1858 wordt *Het verhaal over de Indiase Opstand, van het begin tot de inname van Lucknow* gepubliceerd. In het boek staat deze prent met de titel *De massamoord in Delhi*:

Toelichting:

De mannen met geweren zijn Indiërs.

Rechts zijn Britse vrouwen, mannen en kinderen afgebeeld.

Gebruik de bron

De schrijver van het boek, Colin Campbell, is tijdens de Indiase Opstand bevelhebber van de Britse troepen.

Stel: je wilt deze bron gebruiken voor je onderzoek naar de Indiase Opstand van 1857. Je hebt twee onderzoeksonderwerpen:

1 de gebeurtenissen tijdens '*de massamoord in Delhi*'.

2 de Britse rechtvaardiging voor het neerslaan van de Indiase Opstand.

3p Geef aan:

- dat je vanuit de achtergrond van de schrijver de informatie uit deze bron **minder** betrouwbaar vindt voor het eerste onderwerp, en
- dat je de informatie uit deze bron bruikbaar vindt voor het tweede onderwerp, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Campbell veroordeelt als bevelhebber van de Britse troepen de aanval van de Indiërs waardoor hij de nadruk zal leggen op de gruwelijkheden die de Indiërs begaan / waardoor hij geen oog heeft voor het aandeel van de Britten (waardoor de informatie in de bron minder betrouwbaar is voor het eerste onderzoeksonderwerp). 1
- De prent moet overbrengen dat (onschuldige) Britten het slachtoffer zijn van agressie / beschermd moeten worden tegen de Indiërs (wat het neerslaan van de opstand rechtvaardigt), 1
- door het afbeelden van (een van de volgende): 1
 - de vastgebonden Britse man.
 - de angstige vrouwen en kinderen.
 - de gewelddadige Indiase soldaten.

Opmerking

Alleen als het antwoord bij de tweede deelvraag een juiste uitleg bevat over de bruikbaarheid van de informatie, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

Havo-examen 2026, tijdvak 2, vraag 12

Ik moet eerlijk bekennen dat ik deze, op zich prima, zei het eenvoudige vraag, waarschijnlijk onvoldoende had beantwoord. En dat komt omdat er, zoals uit het antwoordmodel blijkt, naar details wordt gevraagd, waar ik niet aan gedacht had. Ik zou hebben geantwoord dat de commissie niet alleen naar de mening van de fabriekseigenaar vroeg, maar ook naar die van de arbeiders. Van de leerling wordt echter gevraagd dat hij, op basis van de detailvragen van de commissie, ingaat op het feit dat deze arbeider op jonge leeftijd al met eigen ogen heeft gezien hoe zwaar het werk was.

Het tweede onderdeel van de vraag lijkt me te simpel, al wordt er wel, als je het beoordelingsmodel precies zou willen volgen, (weer) een beroep op de talige vaardigheden van leerlingen gedaan.

Bron

Op 20 januari 1887 wordt Mattheus Everaerts, 34 jaar, voormalig fabrieksarbeider te Maastricht, ondervraagd door een parlementaire onderzoekscommissie. Het gesprek wordt gevoerd tussen de voorzitter van de commissie (V.) en Everaerts (A.):

V. Wat zag je dan?

A. Dan zag ik hoe de mensen, als zij uit die gloeiende ovens kwamen, ellendig gingen zitten. Ik dacht: hoe kan God dat toelaten. Ik zou zo niet willen werken en ging liever voor tien jaar naar de Oost 1). Men kon de mensen niet herkennen van het zweet. Het was niet om aan te zien. De cassettes 2) waren zo heet en gloeiend dat ze niet in de hand waren te houden. Waarom konden die niet een dag blijven staan tot ze bekoeld zijn? (...)

V. Heb jij dus het uithalen van de ovens wel gezien?

A. Ja, vroeger en later. En het was niet om aan te zien zoals de mensen het zweet afliep.

V. Dat een mens zweet en zich moe maakt, dat gebeurt meer. Maar was dit zo erg dat toen jij als jongen van twaalf jaren dit zag, jij begreep dat dit zo erg was?

A. Ja.

noot 1 Everaerts bedoelt werken in de kolonie Nederlands-Indië.

noot 2 een vuurvast ovengereedschap dat het aardewerk moet beschermen in de oven

Gebruik de bron

Een conclusie:

Uit de vragen die de commissie aan Mattheus Everaerts stelt, blijkt dat de commissie betrouwbaar onderzoek wil doen naar de werkomstandigheden in de fabriek.

2p 12 Ondersteun deze conclusie door:

- met een verwijzing naar de bron een argument voor de conclusie te geven, en
- aan te geven welk kenmerkend aspect je kunt illustreren met het gegeven dat het parlement dit onderzoek laat doen.

Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven

maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Uit de vraag of Everaerts het uithalen van de ovens zelf heeft gezien / uit de opmerking "maar was dit zo erg dat toen jij als jongen van twaalf jaren dit zag" blijkt dat de commissie zekerheid wil over waar Everaerts de informatie vandaan heeft / of Everaerts uit eigen ervaring spreekt. 1
- Je kunt '*discussies over de sociale kwestie*' illustreren, omdat het parlement met dit onderzoek wil vaststellen wat de misstanden zijn / dit onderzoek wil gebruiken om aan te tonen dat de discussies over de sociale kwestie noodzakelijk zijn. 1

Opmerking

Als het antwoord bij de tweede deelvraag alleen een kenmerkend aspect bevat zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend

Vwo

Een, voor mij, enigszins verwarrende vraag. Een Duitse **huursoldaat** is in *Frankrijk* aan het vechten en de leerling moet een verklaring geven voor de komst van **seizoenarbeiders** uit het Heilige Roomse Rijk naar de *Republiek*. Dat is even schakelen, huursoldaten zijn geen seizoenarbeiders en Frankrijk is geen Republiek. Maar goed, na even nadenken wordt duidelijk dat seizoenarbeiders niet naar Frankrijk gaan, omdat daar geen werk is omdat de soldaten "de oogst voor hun rekening hebben genomen".

Vwo-examen 2026, tijdvak 2, vraag 7

Bron

Een Duitse huursoldaat houdt tussen 1625 en 1649 een dagboek bij van zijn leven in het Heilige Roomse Rijk. In 1635 schrijft hij:

We trokken naar Reichenweier in de Elzas. We hebben het stadje belegerd en beschoten. Op 3 juli gaven ze zich over. (...) Vervolgens trokken we naar Gemar, dat we ook veroverden. Toen gingen we terug naar Colmar. Daar waren we tijdens de oogsttijd in het veld gelegerd. We hebben de inwoners van Colmar het koren van de akkers rondom de stad ontnomen door het te maaien, met onze paarden te vertrappen en te verbranden. Vanuit de stad schoot men hevig met kanonnen op ons.

Bij de meeste van dit soort vragen zou een antwoord als *'ik vind de bron betrouwbaar omdat er iemand aan het woord is die de oorlog zelf heeft meegemaakt'* voldoende zijn. Hier is dit duidelijk onvoldoende, van de leerling wordt verwacht dat hij zegt dat het om een dagboek gaat en dat de schrijver daarvan geen reden heeft om iets anders dan de door hem beleefde waarheid te vertellen. De bron bevat overigens geen directe informatie over de oorzaak van het vertrek van Duitse seizoenarbeiders naar de Republiek. De leerling moet de oorzaak afleiden uit gegevens die niet direct betrekking hebben op de oorzaak.

Eerlijk gezegd begrijpt ik het antwoordmodel ook niet zo goed als het gegeven dat de bevolking lijdt onder de oorlog, voor seizoenarbeiders een reden zou zijn om naar de Republiek trekken (om daar te werken/veilig te zijn). Bovendien, correct me if I am wrong, maar had de Republiek in deze tijd niet ook te lijden onder een oorlog?

Gebruik de bron

Stel: je besluit deze bron te gebruiken voor je onderzoek naar de komst van seizoenarbeiders uit het Heilige Roomse Rijk naar de Republiek.

3p Ondersteun je beslissing door:

- vanuit de aard van de bron te verklaren dat je de informatie in de bron betrouwbaar vindt, en
- aan de bron een oorzaak te ontleen voor het vertrek van Duitse seizoenarbeiders naar de Republiek, en
- zonder bron het conflict te noemen dat in het Heilige Roomse Rijk wordt uitgevochten in die tijd.

maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- De soldaat houdt het dagboek bij voor zichzelf waardoor hij geen reden heeft om de situatie anders voor te stellen. 1
- Uit de bron blijkt dat de oorlogvoering leidt tot vernietiging van oogsten / dat de bevolking lijdt onder de oorlog zodat sommigen/seizoens-arbeiders naar de Republiek trekken (om daar te werken/veilig te zijn). 1
- In die tijd wordt de Dertigjarige Oorlog uitgevochten. 1

Vwo-examen 2026, tijdvak 2, vraag 18

Als een historicus de bron in deze opdracht ergens tegen komt, zal hij eerst zoeken naar informatie over Hofer en het Bozner Tagblatt zijn. Hij zou, met andere woorden, de bron in zijn context willen plaatsen.

Het aan de nazi's gelieerde Bozner Tagblatt was de enige krant die tijdens de Duitse bezetting in Zuid-Tirol was toegestaan en werd uitsluitend in het Duits uitgegeven. Op 21 december hield Franz Hofer in Bolsano (Bozen) een rede (gepubliceerd een dag later) ter gelegenheid van de beëdiging van nieuwe officieren en onder-officieren.¹ Franz Hofer was een Oostenrijkse nazi, die Gauleiter in Tirol en Vorarlberg was. Hij was verantwoordelijk voor de defensie in dat gebied. In november 1944, dus vlak voor zijn toespraak, stelde Hofer in een memorandum aan Adolf Hitler voor om een *'Alpenfestung'* in het hart van de Alpen te bouwen als laatste bastion van nazi-Duitsland.

Het lijkt, gewapend met deze kennis, niet gewaagd te veronderstellen dat de bron duidt op de geallieerde opmars in Italië en niet op het oprukken van de Russen in het oosten of de Engelsen, Amerikanen en Canadezen in Frankrijk en België.

De opdracht is gekunsteld geformuleerd, want opgesplitst in twee onderzoeksgebieden, terwijl er in werkelijkheid natuurlijk maar één onderzoeksgebied is, de Duitse reactie op de opmars van de geallieerden in Italië. Vervolgens wordt gezegd dat de leerling de bron wil gebruiken voor het tweede onderzoeksgebied, maar vervolgens moet hij/zij toch eerste zeggen waarom de bron minder betrouwbaar is voor onderzoek naar de opmars van de geallieerden. Daarom de opsplitsing.

Dat de bron minder of niet betrouwbaar is, is natuurlijk onzin. De bron geeft informatie over de Duitse reactie op de geallieerde opmars, die in de bron niet wordt ontkent. Dit krijg je als je geen duidelijke onderzoeksvraag stelt, maar slechts een onderzoeksgebied benoemt.

Het tweede deel van de vraag is natuurlijk gewoon, simpel, tekstverklaren.

Bron

¹ <https://arge-ns-zeit.musikland-tirol.at/content/mosaik-des-kulturlebens-im-ueberblick/zusammenfassung-1944/1944-iv-quartal/>

Eind december 1944 publiceert het Bozner Tagblatt de toespraak van Franz Hofer, een belangrijke nationaalsocialistische leider. Hij zegt:

De vijand probeerde tevergeefs de grenzen van het Rijk te overschrijden en Duitsland onderuit te halen. Onze vijanden stuitten op een verdediging die gedreven werd door een fanatieke strijdlust die de vijand niet alleen onverbiddelijk tegenhield, maar hen ook de zwaarste verliezen toebracht. We kregen de bevestiging dat, daar waar een paar vierkante kilometer Duits grondgebied tijdelijk in handen van de vijand viel, deze vijanden geen moment aarzelen om hun blinde haat in de meest brute vorm te uiten. Ze hebben maar één doel: de totale vernietiging van het Duitse volk. (...) We weten dat er in deze historische strijd om te overleven maar één ding is: vechten en nog meer vechten tot de dood erop volgt. Het woord "overgave" is uit ons vocabulaire geschrapt. Voor een stam met zo'n trotse militaire traditie als de onze is vechten geen gebod, maar een vanzelfsprekendheid.

Gebruik de bron

Je doet onderzoek naar:

- 1 de geallieerde opmars in 1944, en
- 2 de Duitse verdediging tegen de geallieerde opmars.

Je wilt de bron gebruiken voor het tweede onderzoeksgebied.

3p 18 Onderbouw je besluit door:

- aan te geven waarom je twijfelt aan de betrouwbaarheid van de informatie van de bron voor je onderzoek naar de geallieerde opmars, en
- met twee verschillende verwijzingen naar de bron aan te tonen dat Hofer hiermee de Duitsers wil motiveren zich te verdedigen tegen de geallieerde opmars.

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Franz Hofer ziet als nationaalsocialistische leider de geallieerden als vijanden, zodat zijn beschrijving van (het geallieerde gedrag bij/het weinige succes tijdens) de opmars waarschijnlijk overdreven is / hij een vijandbeeld wil scheppen (zodat de informatie niet betrouwbaar is voor het onderzoeksgebied). 1
- Hofer wil de Duitsers motiveren zich te verdedigen tegen de geallieerde opmars door te zeggen dat (twee van de volgende): 2
 - de verdediging/strijdlust van de Duitsers de geallieerden tegenhoudt.

- de geallieerden uit zijn op de vernietiging van de Duitsers / bruut zijn.
- de Duitse stam militaristisch is / vechten vanzelfsprekend vindt.